

město světla

ANDRÉS
BARBA

PŘELOŽILA ANEŽKA CHARVÁTOVÁ

**Pa
se
ka**

mĚSTO SVĚTLA

mĚSTO SVĚTLA

**ANDRÉS
BARBA**

Přeložila Anežka Charvátová

Copyright © Andrés Barba, 2017

Translation © Anežka Charvátová, 2020

Cover Design © Filip Hříba, 2020

ISBN 978-80-7637-079-1 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-7637-120-0 (Epub)

ISBN 978-80-7637-122-4 (Mobi)

ISBN 978-80-7637-121-7 (PDF)

*Pro Carmen,
stvořenou z červené hlíny*

Jsem dvě věci, které nemohou
být směšné: divoch a dítě.

Paul Gauguin

Když se mě někdo ptá na dvaatřicet dětí, které přišly o život v San Cristóbalu, má odpověď se různí podle věku tazatele. Pokud je starý jako já, odpovídám, že porozumět neznamená nic jiného než poskládat si, co jsme kdysi vnímali jen útržkovitě, pokud je mladší, vždy se ho zeptám, zda věří v neblahé předzvěsti. Zpravidla všichni odpovídají záporně, jako by víra v předzvěsti předpokládala, že si málo cení svobody. Místo dalších otázek jim předložím vlastní verzi událostí, protože nic jiného nemám a protože by bylo marné je přesvědčovat, že nejde ani tak o to, nakolik si cení svobody, nýbrž o to, že nemají tak naivně věřit ve spravedlnost. Kdybych byl ráznější nebo nebyl takový zbabělec, začínal bych svůj příběh vždy stejnou větou: *Téměř všichni mají, co si zaslouží, a neblahé předzvěsti existují.* Ne že ne.

V den mého příjezdu do San Cristóbalu před dvaadvaceti lety jsem byl mladý úředník z odboru sociálních věcí ve městě Estepí, kterého právě povýšili. Za pár let jsem se z hubeného doktora práv proměnil v čerstvého novomanžela, jemuž prožívané štěstí propůjčovalo mnohem atraktivnější vzhled, než jaký mu dala příroda. Život mi připadal jako prosté řetězení poměrně snadno překonatelných protivenství, která ukončí smrt, nevím, jestli prostá, ale rozhodně tak

nevyhnutelná, že nestálo za to o ní přemýšlet. Tehdy jsem nevěděl, že právě taková je radost, právě takové je mládí a právě taková je smrt, a že ačkoli jsem se v podstatě v ničem nemýlil, mýlil jsem se úplně ve všem. Zamiloval jsem se do jedné učitelky hry na housle ze San Cristóbalu, o tři roky starší než já, maminky devítileté holčičky. Obě se jmenovaly Maia a obě měly soustředěný pohled, malý nosík a hnědé rty, které mi připadaly jako vrchol krásy. Občas jsem měl pocit, že si mě snad zvolily na nějaké tajné poradě, a do jejich „tenat“ jsem upadl tak radostně, že sotva jsem dostal nabídku místa v San Cristóbalu, rozběhl jsem se s tou zprávou za nimi a rovnou jsem Maiu požádal o ruku.

Místo mi nabídli, protože jsem před dvěma lety v Estepí vymyslel program integrace indiánských komunit. Myšlenka to byla prostá a pilotní projekt se osvědčil: spočíval v podpoře výhradního práva domorodců na pěstování určitých plodin. V dotyčném městě jsme zvolili pomeranče a nechali jsme v rukou domorodé komunity zásobování téměř pěti tisíc lidí. Program nejdříve vázl na menším distribučním chaosu, ale potom se domorodci zorganizovali, přizpůsobili projekt svým možnostem a podařilo se jim vytvořit malé, solidně solventní družstvo, jehož prostřednictvím dodnes financují většinu svých výdajů.

Program byl tak úspěšný, že mě prostřednictvím Komise indiánských redukcí oslovila vláda, abych ho zopakoval s třemi tisíci členů domorodé komunity Ñeê v San Cristóbalu. Nabídli mi služební dům a místo ředitele městského

odboru sociálních věcí. Maie tím spadla do klína možnost znovu vyučovat v malé hudební škole v rodném městě. Nepřiznala by to, ale já viděl, jak je nadšená, že se jako majetná žena může vrátit do města, z něhož musela odejít kvůli nouzi. Můj post obnášel i školné pro holčičku (vždycky jsem o ní mluvil jako o „holčičce“, „holčičko“ jsem ji i přímo oslovoval) a slušný plat, z něhož se dalo něco ušetřit. Co víc bych si mohl přát? Radostí jsem byl bez sebe a neustále jsem po Maie chtěl, aby mi vyprávěla o pralesi, o řece Eré, o ulicích San Cristóbalu... Jak mluvila, měl jsem pocit, že se nořím do hustého, dusivého porostu a náhle v něm nacházím rajske místo. Má představivost možná není příliš vynalézavá, ale nikdo nemůže tvrdit, že není optimistická.

Do San Cristóbalu jsme přijeli třináctého dubna 1993. Vládlo vlhké dusivé parno, na nebi ani mráček. Když jsme se blížili našim starým rodinným kombi, poprvé jsem v dálce uviděl obrovskou hnědavou rozlohu líně se valící řeky Eré a sancristóbalský prales, zeleného, neproniknutelného netvora. Nebyl jsem na subtropické klima zvyklý, a sotva jsme sjeli z dálnice na odbočku do města vyježděnou v narudlém písku, okamžitě ze mě začal lít pot. Cesta z Estepí (vzdáleného téměř tisíc kilometrů) mě otupila a uvrhla do jakéhosi melancholického stavu. Zprvu jsem krajinu a město vnímal jako ve snu, postupně začala vyvstávat strohost a drsnost zdejší bídy. Byl jsem připraven na chudý kraj, ale skutečná chudoba má s chudobou imaginární jen málo společného. Ještě jsem nevěděl, že prales chudobu uhlazuje, unifikuje a jistým

způsobem smazává. Starosta San Cristóbalu jednou prohlásil, že problémem tohoto města je, že ohavnost od malebnosti dělí vždy jen krůček. Což platí doslova. Rysy něeských dětí jsou navzdory špíně – či možná díky ní – velmi fotogenické, subtropické podnebí pak člověku podsouvá představu, že v jejich údělu je cosi nevyhnutelného. Nebo řečeno jinak: člověk může bojovat proti lidem, ale ne proti vodopádu nebo bouřce.

Avšak pohledem z okénka auta jsem zjistil ještě jednu věc: že chudoba v San Cristóbalu může být obnažená až na kost. Základní, celoplošné barvy se bláznivě blyštily: sytá zeleň pralesa natlačeného na silnici jako rostlinná stěna, zářivá červeň půdy, modř oblohy tak jasná, že nutila mít oči neustále přivřené, jednolitá hněď řeky Eré mezi břehy vzdálenými čtyři kilometry, to všechno mi zjevně dávalo na srovněnou, že ve své mentální výbavě nemám nic, s čím bych mohl tento nový vjem srovnat.

Po příjezdu do města jsme se nejprve stavili na radnici, aby nám předali klíče od domu, a do auta k nám přistoupil jeden úředník, že nám ukáže cestu. Už jsme byli téměř na místě, když jsem necelé dva metry před autem najednou spatřil obrovského ovčáckého psa. Zaplavil mě úplně fantasmagorický pocit – bezpochyby vyvolaný únavou z cesty –, jako by pes ulici nepřecházel, ale spíš se náhle z ničeho nic uprostřed ní zhmotnil. Nestačil jsem zabrzdit. Sevřel jsem volant oběma rukama, ucítil náraz a uslyšel zvuk, jaký člověk už nikdy nezapomene, jakmile jej jednou zažil: tříštění

těla o nárazník. Chvatně jsme vyskočili z auta. Nebyl to pes, ale fena, byla ošklivě pochroumaná, kňučela a uhýbala pohledem, jako by se za něco styděla.

Maia se k ní sklonila a pohladila ji po hřbetě, fena na pohlazení odpověděla zavrtěním ocasem. Rozhodli jsme se vzít ji hned k veterináři, a zatímco jsme ji vezli stejným autem, které ji právě přešlo, měl jsem pocit, že to toulavé, divoké zvíře představuje dvě protikladné věci zároveň: je to velmi špatná předzvěst i blahodárná přítomnost, přítelkyně vítající mě ve městě, ale také poselkyně přinášející nějakou děsivou zprávu. Pomyslel jsem si, že i Maiin obličej se od našeho příjezdu proměnil, na jedné straně se stal běžnějším – nikdy předtím jsem neviděl tolik jí podobných žen jako tady –, na druhé se jaksi prohloubil, její pleť se zdála jemnější a zároveň odolnější, pohled tvrdší, ale také méně přísný. Vzala fenu na klín a krev zvířete se jí pomalu vsakovala do kalhot. Holčička seděla na zadním sedadle a upírala oči na poranění. Pokaždé když auto vjelo do nějakého výmolu, fena se převrátila a melodicky zakňučela.

Říká se, že San Cristóbal člověk má, nebo nemá v krvi, což je klišé, jaké lidé aplikují na rodná města kdekoli na světě, ale tady má jeden méně obehnaný, vlastně úžasný rozměr. Právě krev si tu totiž musí na San Cristóbal zvyknout, musí změnit teplotu a přizpůsobit se tíže pralesa a řeky. Sama čtyři kilometry široká řeka Eré mi mnohokrát připadala jako řeka krve a v oblasti rostou stromy, jejichž míza je tak tmavá, že se téměř nedají považovat za rostliny. Krev

proudí všude, všechno *naplňuje*. Za zelenou barvou pralesa, za hnědou barvou řeky, za červenou barvou půdy je vždy krev, ta krev, co líně teče a všechno sceluje.

Prošel jsem si tudíž doslova krtem. Když jsme dorazili k veterináři, fena už mlela z posledního, a jak jsem ji vynášel v náručí, nasákl jsem lepkavou tekutinou, která při dotyku s oděvem zčernala a odporně slanež zapáchala. Maia naléhala, že ji veterinář musí dát packu do sádry a ránu na hřbetě zašít, zatímco fena zavírala oči, jako by už nehodlala dál bojovat. Zdálo se mi, že jí oči pod zavřenými víčky nervózně tékají, jako se to děje lidem, když se jim něco zdá. Snažil jsem se přemýšlet, co asi vidí, jaký potulný divoký život si promítá její mozek, a přál jsem si, aby se uzdravila a přežila, jako by na tom velkou měrou záviselo mé bezpečí ve městě. Přistoupil jsem k ní a položil jí ruku na horký čumák, téměř s přesvědčením, že mi porozumí a zůstane s námi.

Za dvě hodiny fena kňučela na dvorku našeho domu a holčička jí nesla misku rýže a zbytky jídla. Dřepli jsme si k ní a já holčičce řekl, aby fence vymyslela jméno. Nakrčila nos, jak to obvykle dělávala, když chtěla teatrálně předvést nerozhodnost, a řekla: „Moira.“ A tak se ta staříčká fena jmenuje i nyní, o mnoho let později, jak tu natažená na chodbě podřimuje pár kroků ode mne. Moira. Když už navzdory všem předpokladům přežila polovinu rodiny, možná není tak nepravděpodobné, že přežije rodinu celou. Teprve nyní chápu její poselství.

Vždy když se pokouším vzpomínat na první roky v San Cristóbalu, vybavím si jednu skladbu, s níž Maia na houslích těžce zápasila: *Poslední růži léta* od Heinricha Wilhelma Ernsta; tuto tradiční irskou baladu zhudebnili i Beethoven a Britten a jako by se v ní prostupovaly dvě věci: na jedné straně lehce sentimentální melodie, na druhé ohromující technická virtuozita. Právě těmto dvěma skutečnostem se podobal kontrast mezi pralesem a městem San Cristóbal; na jedné straně příliš nelítostná, příliš nelidská realita pralesa, na druhé straně prostota naší každodenní existence, možná méně opravdová, ale rozhodně praktičtější.

Nemohu ani tvrdit, že by mě San Cristóbal příliš překvapil: provinční město se dvěma sty tisíci obyvatel, s tradičními rodinami (kterým tady říkají „staré“, jako by existovaly rodiny starší než jiné), s politickými pletichami a subtropickou malátností. Přizpůsobil jsem se lépe a rychleji, než jsem předpokládal. Za pár měsíců už jsem se potýkal jako kdekteřý starousedlík s uhýbavostí úředníků, beztrestností některých politiků i s provinčními dilematy, jež bývají vždy zděděná, pokroucená a naprosto neřešitelná. Maia kromě výuky v hudební škole dávala soukromé hodiny slečnám z movitých sancristóbalských rodin, pyšným a téměř vždy

velmi krásným dívkám. Znovu se začala stýkat s několika přítelkyněmi z dřívějška, které pokaždé zmlkly jako hrob, sotva jsem vstoupil do dveří, ale jejichž překřikující se hlasy jsem předtím jasně slyšel. Stejně jako Maia vyučovaly klasickou hudbu, všechny byly řeckého původu a kdysi spolu měly smyčcové trio, s nímž vystupovaly na koncertech ve městě a v jiných osadách v kraji s ohromujícím úspěchem – ani ne proto, že by tak skvěle hrály, jako spíš proto, že jiné koncerty se nepořádaly.

Teprve tehdy jsem pochopil něco, co mi dlouhá léta připadalo jako půvabná protikladnost manželčiny povahy, totiž že se věnuje klasické hudbě, ale přitom za skutečnou hudbu považuje jen tu, na niž se dá tancovat. Klasická hudba (pro ni i pro posluchače navštěvující její koncerty) se vyznačovala vlastnostmi navozujícími spíše zatuchlost. Složili ji dávno podle příliš vzdálených měřítek lidé s příliš odlišnou mentalitou, takže jinak to ani být nemohlo, to však neznamenalo, že zdejší posluchači jsou k vlivu této hudby necitliví. Když Maia hrála klasické skladby, lidé se tvářili stejně soustředěně, jako kdyby poslouchali nějaký cizí jazyk, velmi okouzlující, ale neméně nesrozumitelný. Maia se vášnivě věnovala hraní a výuce klasické hudby proto, že ji v podstatě vnímala jako cosi cizorodého, neboť se na ni nedokázala napojit citem. Pro Maiu byla klasická hudba něco, co se odehrává pouze v mozku, kdežto jiná muzika – cumbia, salsa, merengue – jí rezonovala v těle, v útrobách.

Člověk si někdy myslí, že chce-li sestoupit na dno lidské duše, musí použít výkonnou ponorku, a nakonec s překvapením zjistí, že se v potápěčském obleku pokouší potopit na dno koupelňové vany. S místy je to stejné. Charakterizuje-li něco malá města, je to jejich vzájemná podobnost, jsou si podobná jako štěnice: jedno jako druhé reprodukuje stejné mechanismy, jak se udržet u moci, budují stejné přátelské a vzájemně se legitimizující okruhy, mají stejnou dynamiku. Také čas od času generují své malé lokální hrdiny: výjimečného hudebníka, nezvykle revoluční soudkyni zaměřenou na rodinné právo či kurážnou matku, ale i tito malí hrdinové jako by byli součástí organismu, který se na jejich vzpouru spoléhá, aby mohl fungovat dál. Život v malých městech se zdá pravidelný a předvídatelný jako metronom a představa, že se dá nalinkovanému osudu vyhnout, je stejně obtížná jako slunce vycházející na západě. Ale právě to se občas stane: slunce vyjde na západě.

Za počátek konfliktu všichni považují útok na supermarket Dakota, ale problém se ve skutečnosti zrodil už mnohem dřív. Odkud se ty děti vzaly? Nejznámější dokument na toto téma, tendenční, ne-li přímo lživý film *Děti Valerie Danasové*, zahajuje právě tato nabubřelá věta průvodního komentáře, zatímco se díváme na krvavé obrazy ze supermarketu: *Odkud se ty děti vzaly?* Přesto zůstává tato otázka zcela zásadní. Odkud? Kdyby člověk nezažil dobu bez nich, téměř by si mohl myslet, že tyhle děti chodily po našich ulicích odjakživa, usmolené, ale se zvláštní dětskou